



Województwo  
Śląskie

# Pomoc dla osób opuszczających zakłady karne i inne jednostki penitencjarne w województwie śląskim – edycja 2023

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, listopad 2023 r.



© Copyright by Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

**Opracowanie**

Patrycja Korkowska

**Zdjęcie na okładce**

Marko Lovric, pixabay.com

Katowice, listopad 2023

## Spis treści

1. Wstęp .....	4
2. Trudności, z którymi zmagają się osoby opuszczające jednostki penitencjarne .....	6
3. Wsparcie dla byłych więźniów.....	8
4. Skala objęcia pomocą społeczną byłych więźniów w województwie śląskim .....	13
5. Podsumowanie.....	21

## 1. Wstęp

Pomoc postpenitencjarna stanowi bardzo ważny element profilaktyki społecznej. Wsparcie to udzielane jest osobom opuszczającym zakłady karne i inne jednostki penitencjarne przez państwo i społeczeństwo, natomiast jego celem jest w szczególności pomoc materialna, psychologiczna, prawna i medyczna, w zależności od indywidualnych potrzeb i sytuacji życiowej ww. osób. Powyższe wsparcie jest już zapoczątkowane w warunkach izolacji więziennej i kontynuowane po zwolnieniu przez szereg podmiotów. W realizację pomocy postpenitencjarnej włączeni są m.in. kuratorzy sądowi, ośrodki pomocy społecznej, urzędy pracy oraz inne jednostki samorządowe, instytucje i organizacje pozarządowe<sup>1</sup>.

Zakres podstawowych zadań administracji penitencjarnej dotyczący przygotowania więźnia do zwolnienia i pomocy postpenitencjarnej precyzują przepisy art. 164-167a Kodeksu karnego wykonawczego z dnia 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 127 ze zm.). Wynika z nich, że okres 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub przed wykonaniem kary jest czasem na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu i nawiązania kontaktu z kuratorem sądowym<sup>2</sup>. Szczegółowy zakres tej pomocy ustalono w art. 39 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (Dz. U. z 2019 r. poz. 683 ze zm.).

Kwestia wsparcia dla osób opuszczających zakłady karne i inne jednostki penitencjarne znajduje swoje odzwierciedlenie również w przepisach ustawodawstwa socjalnego, w szczególności ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.). Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego stanowią jeden z elementów katalogu przyczyn uprawniających do otrzymania pomocy społecznej (art. 7 ust. 12).

Ponadto z uwagi na trudności ze znalezieniem pracy po zwolnieniu z zakładu karnego byli więźniowie mogą zarejestrować się w urzędzie pracy celem uzyskania wsparcia zawodowego, jednakże ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2023, poz. 735 ze zm.), na podstawie której urzędy pracy realizują swoje zadania, nie stosuje żadnych priorytetów dla ww. osób<sup>3</sup>.

Według Centralnego Zarządu Służby Więziennej w Polsce w 2022 r. 45 502 skazanych zostało skreślonych z ewidencji jednostek penitencjarnych ze względu na zakończenie kary oraz warunkowe zwolnienie (w 2021 r. – 42 451, w 2020 r. – 43 597)<sup>4</sup>. To właśnie te grupy osób szczególnie narażone są na trudności w ponownej integracji ze środowiskiem i potrzebują niejednokrotnie wsparcia ze strony ww. podmiotów.

Niniejszy raport został przygotowany w oparciu o następujące źródła informacji: sprawozdanie Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej *MRiPS-03 za 2022 r.*, *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny, *Roczną informację statystyczną za rok 2020, 2021, 2022* Centralnego Zarządu Służby Więziennej oraz na podstawie dostępnej literatury przedmiotu.

---

<sup>1</sup> K. Kucyper, *Instytucjonalne formy wsparcia w pomocy postpenitencjarnej*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, *Pedagogika* 8, 2013 r., s. 63.

<sup>2</sup> Ł. Kozera, *Pomoc postpenitencjarna jako forma pracy socjalnej*, Prace Naukowe Akademii im. J. Długosza w Częstochowie, 2009 r., s. 220-221.

<sup>3</sup> *Ibidem*, s. 224.

<sup>4</sup> Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2020, 2021, 2022*, <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka> [odczyt: 30.10.2023 r.], s. 16.

Publikacja zawiera informacje o problemach, z którymi zmagają się osoby po zwolnieniu z zakładu karnego, a także o możliwych formach wsparcia skierowanego dla ww. osób ze szczególnym uwzględnieniem objęcia pomocą społeczną byłych więźniów z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Te ostatnie zostały przedstawione w ujęciu dynamicznym, na przestrzeni lat 2012-2022, oraz statycznym – w odniesieniu do całego kraju, a także w przekrojach uwzględniających podregiony oraz rodzaje gmin i powiatów.

## 2. Trudności, z którymi zmagają się osoby opuszczające jednostki penitencjarne

Osoby, które zostały zwolnione z zakładu karnego muszą wrócić do środowiska, które w dużej mierze jest im znane, jednak na pewno inne niż wtedy, gdy zostały pozbawione wolności. Niestety, najczęściej taki powrót bywa trudny, ponieważ osoby te muszą zmierzyć się z wieloma trudnościami związanymi z właściwym funkcjonowaniem na wolności<sup>5</sup>.

Jednym z wielu problemów, z którymi zmagają się byli więźniowie jest rozpad rodziny. Czas pobytu skazanych w więzieniu jest okresem sprzyjającym podjęciu formalnoprawnych działań nakierowanych na trwałe wykluczenie ich z gospodarstw domowych, których członkami byli przed osadzeniem. Dotyczy to szczególnie osób, których funkcjonowanie w ramach rodziny było nieprawidłowe i wiązało się z występowaniem poważnych konfliktów, przemocy wobec członków rodziny, nadużywaniem alkoholu lub narkotyków, a przede wszystkim skazanych na długoletnie kary pozbawienia wolności<sup>6</sup>. Wówczas osoby te są pozbawione więzi i wsparcia ze strony osób bliskich, co jest bardzo niekorzystne, gdyż to właśnie rodzina stanowi bardzo ważny czynnik motywujący byłych skazanych do zmian i pracy nad sobą. Niestety brak tego wsparcia często powoduje zniechęcenie byłych więźniów i ich rezygnację z jakichkolwiek starań<sup>7</sup>. W takiej sytuacji powrót do nowej rzeczywistości jest szczególnie trudny, gdyż rodzina nie wyraża zgody na wspólne zamieszkanie. Wówczas pojawiają się kłopoty ze znalezieniem miejsca zamieszkania, co w połączeniu z brakiem zabezpieczenia finansowego może doprowadzić do bezdomności<sup>8</sup>.

Kolejnym poważnym problemem byłych skazanych są trudności w znalezieniu zatrudnienia, do czego niejednokrotnie przyczyniają się niechęć i nieufność pracodawców, wywołane ich kryminalną przeszłością. Najczęściej dochodzi do ich stygmatyzacji poprzez nadanie im etykiety wiecznego przestępcy<sup>9</sup>. W świadomości pracodawców istnieje przekonanie, że byli więźniowie nie są przyzwyczajeni do systematycznej i efektywnej pracy<sup>10</sup>, ponadto mogą wybierać wśród pracowników, z reguły zdecydują się na niekaranych. Dodatkowym utrudnieniem dla wielu byłych więźniów jest posiadanie przez nich niskiego poziomu wiedzy i umiejętności poruszania się po współczesnym rynku pracy, a także niepełne wykształcenie i brak zawodu. Również sam proces poszukiwania pracy wymaga różnorodnych umiejętności, w szczególności: przygotowania życiorysu, listu motywacyjnego, umiejętności interpersonalnych oraz rozpoznawania własnych predyspozycji i możliwości. Niestety dynamiczna i skomplikowana sytuacja na rynku pracy prowadzi do tego, że byli skazani bez odpowiedniego wsparcia i właściwego przygotowania często nie są w stanie sprostać jego wymaganiom<sup>11</sup>.

Długotrwałe problemy ze znalezieniem pracy przez byłych osadzonych oraz ich kłopoty finansowe wielokrotnie doprowadzają do niezaspakajania w wystarczającym stopniu ich niezbędnych potrzeb socjalno-bytowych, co prowadzi do ubóstwa. Wówczas rodzą się kolejne trudności: osoby te często tracą poczucie bezpieczeństwa, szacunku, odczuwają osamotnienie, niższość, wyobcowanie, co

<sup>5</sup> K. Kucyper, *Instytucjonalne formy...*, op. cit., s. 55.

<sup>6</sup> A. Kacprzak, *Bezdomność przestępcy (w świetle badań i analiz socjologicznych i kryminologicznych)*, Uniwersytet Łódzki, 2017 r., s. 280.

<sup>7</sup> G. Miłkowska, S. Sobański, *Sieć, czyli kompleksowe instytucjonalne wsparcie osób opuszczających zakłady karne*, „Dyskursy Młodych Andragogów”, Uniwersytet Zielonogórski, 2017 r., s. 133.

<sup>8</sup> A. Kacprzak, *Bezdomność przestępcy...*, op. cit., s. 280.

<sup>9</sup> K. Jamroży, *Praca socjalna z osadzonymi w więzieniach – realne założenie czy mglisty postulat?*, *Ur Journal of Humanities and Social Sciences* Nr 1(6)/2018, 2018 r., s. 63.

<sup>10</sup> G. Miłkowska, S. Sobański, *Sieć, czyli kompleksowe...*, op. cit., s. 133.

<sup>11</sup> Gerlach R. *Praca byłych osadzonych – możliwości i ograniczenia. Resocjalizacja Polska 21/2021*, Uniwersytet K. Wielkiego w Bydgoszczy, 2021 r., s. 278.

w konsekwencji skłania ich do odseparowania się od społeczeństwa i prowadzi do wykluczenia społecznego<sup>12</sup>.

Szereg problemów, z którymi stykają się osoby opuszczające zakłady karne i inne jednostki penitencjarne powoduje konieczność skorzystania przez z nich ze wsparcia instytucjonalnego, dzięki któremu mają oni szansę na readaptację społeczno-zawodową i nie są w tak dużym stopniu narażone na bezrobocie, ubóstwo, bezdomność czy na podjęcie nieracjonalnej decyzji o powrocie do jednostki penitencjarnej, celem „poprawy” własnej sytuacji bytowej.

---

<sup>12</sup> G. Miłkowska, S. Sobański, *Sieć, czyli kompleksowe...*, op. cit., s. 133.



### 3. Wsparcie dla byłych więźniów

Osoby opuszczające jednostkę penitencjarną, które nie posiadają rodziny / nie mogą liczyć na jej pomoc, są objęci wsparciem kuratora sądowego. Jeszcze podczas pobytu w jednostce penitencjarnej kurator wraz z podopiecznym sporządza program wolnościowy, na podstawie którego przygotowuje podopiecznego do samodzielnego radzenia sobie z pojawiającymi się problemami na „wolności”. Kurator świadczy m.in. wsparcie informacyjno-doradcze oraz współpracuje z administracją zakładu karnego, jednostkami administracji rządowej, samorządu terytorialnego, fundacjami, organizacjami pozarządowymi, których działalność statutowa jest nakierowana na wsparcie w społecznej readaptacji skazanych. Ponadto w działania z zakresu pomocy postpenitencjarnej włączeni są również kuratorzy społeczni, których zadaniem jest składanie wizyt podopiecznemu po wyjściu z jednostki penitencjarnej w jego miejscu zamieszkania lub pobytu, utrzymywanie kontaktów z jego rodziną, współpraca z różnymi organizacjami pozarządowymi itp., celem poprawy warunków mieszkaniowych byłego więźnia, jego stanu zdrowia, udzielenia mu wsparcia w poszukiwaniu pracy, czy w podniesieniu kwalifikacji<sup>13</sup>.

Osoby opuszczające zakłady karne mogą wnioskować o pomoc w ramach Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej w formie:

- pokrycia kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielenia schronienia w ośrodku dla bezdomnych;
- zorganizowania i sfinansowania poradnictwa prawnego i aktywizacji zawodowej;
- zorganizowania i sfinansowania szkoleń i kursów przygotowania zawodowego oraz pokrycia kosztów egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe;
- pokrycia kosztów wynikających z konieczności specjalistycznego leczenia lub rehabilitacji leczniczej oraz uzyskania orzeczeń o niepełnosprawności lub niezdolności do pracy;
- pokrycia kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniami lekarskimi lub przejazdów do miejsca pobytu, nauki, terapii, pracy, zwłaszcza wykonywanej nieodpłatnie;
- okresowej dopłaty do zobowiązań czynszowych, opłat za energię cieplną, energię elektryczną, gaz, wodę, opał itp.;
- pokrycia kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego lub innych ważnych dokumentów;
- pokrycia kosztów grupowego ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, jeśli są zakwalifikowane do udziału m.in. w szkoleniach i kursach podnoszących ich kwalifikacje zawodowe;
- pokrycia kosztów biletów;
- pomocy rzeczowej w szczególności w formie żywności, bonów żywnościowych, odzieży, leków, protez, środków sanitarnych i pomocy naukowych<sup>14</sup>.

W ramach ww. Funduszu w 2022 r. w całej Polsce osobom opuszczającym zakłady karne i inne jednostki penitencjarne udzielono pomocy finansowej w kwocie 11 058 572 zł. (w 2021 r. – 10 163 239 zł., w 2020 r. – 8 622 246 zł.). W najszerszym zakresie dotyczyła ona wsparcia na pokrycie kosztów uczestnictwa w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe – 4 392 838 zł. W następnej kolejności najczęściej udzielono pomocy pieniężnej (2 203 973 zł.), wsparcia finansowego na pokrycie kosztów zakupu materiałów, narzędzi, wyposażenia, odzieży,

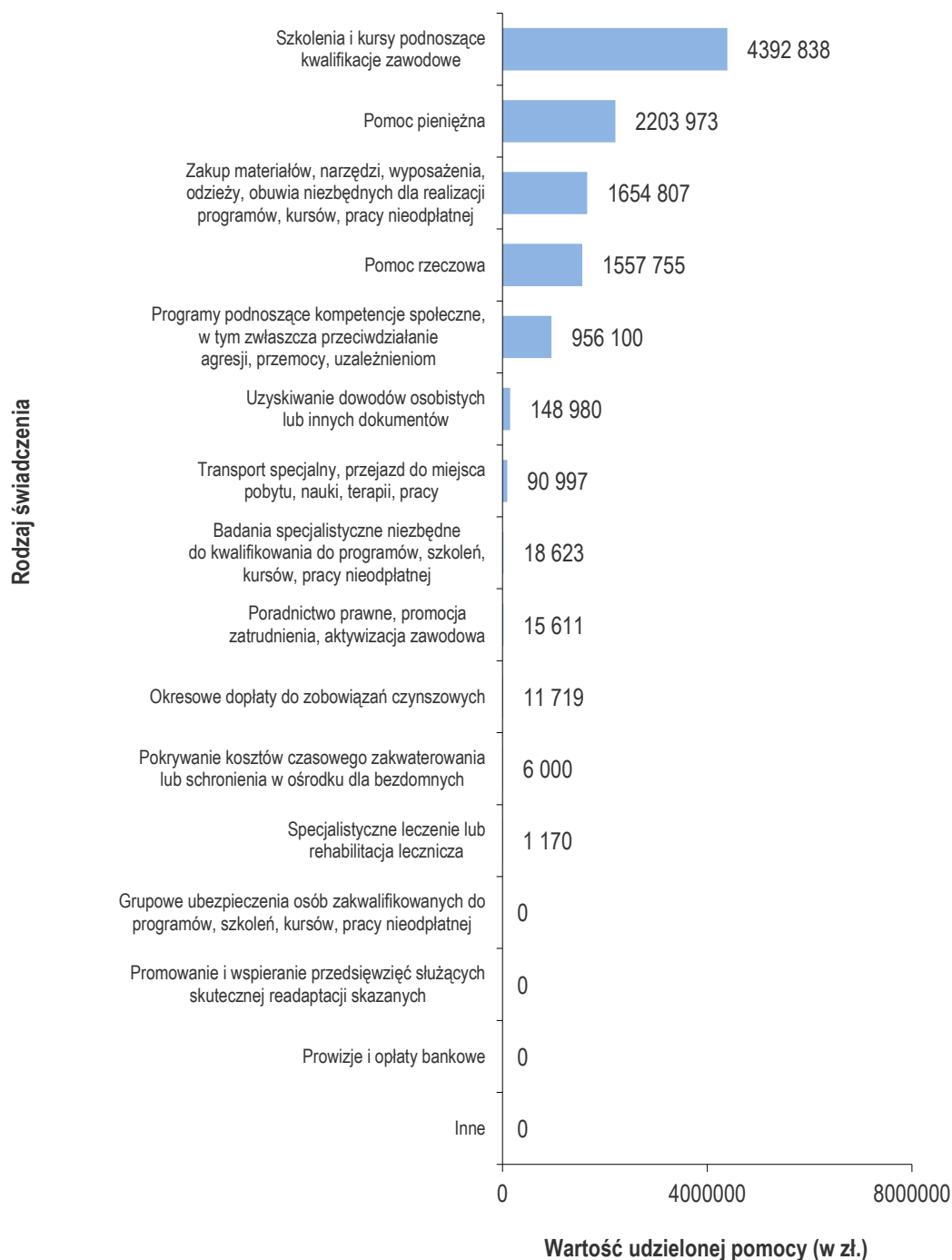
<sup>13</sup> K. Kucyper, *Institutionalne formy...*, op. cit., s. 59-60.

<sup>14</sup> Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości (Dz.U. z 2019 r. poz. 683 ze zm.), art. 39.



obuwia niezbędnych dla realizacji programów, kursów, pracy nieodpłatnej (1 654 807 zł) oraz pomocy rzeczowej (1 557 755 zł.)<sup>15</sup>.

**Wykres 1.** Wysokość pomocy postpenitencjarnej udzielonej osobom opuszczającym zakłady karne w ramach Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, Polska 2022 r. (n= 11 058 572 zł.).



Źródło: Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2022*, <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka>

<sup>15</sup> Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2020, 2021, 2022*, <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka> [odczyt: 14.11.2023 r.], s. 16.

Ponadto byli więźniowie mogą zwrócić się o pomoc do ośrodka pomocy społecznej. Co prawda ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.) nie przewiduje specjalnych świadczeń dla osoby w sytuacji postpenitencjarnej, jednak zapewnia jej możliwość ubiegania się o świadczenia pieniężne i niepieniężne z pomocy społecznej na zasadach ogólnych.

W związku z powyższym, osoba po zwolnieniu z zakładu karnego może starać się m.in. o pomoc pieniężną w formie:

- zasiłku stałego, jeśli dodatkowo towarzyszy jej niezdolność do pracy z powodu wieku lub całkowita niezdolność do pracy, a dochód osoby jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej i wynosi mniej niż 776,00 zł lub gdy dochód na osobę w rodzinie jest niższy od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie i wynosi mniej niż 600,00 zł;
- zasiłku okresowego, jeśli także zmagają się z długotrwałą chorobą, niepełnosprawnością, bezrobociem lub posiada możliwość utrzymania / nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego oraz gdy spełnia powyższe kryteria dochodowe;
- zasiłku celowego, m.in. na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, ogrzewania, w tym opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, po uprzednim spełnieniu kryterium dochodowego określonego w ustawie.

Dodatkowo osoba po zwolnieniu z zakładu karnego może uzyskać pomoc niepieniężną w formie:

- pracy socjalnej nakierowanej na niwelowanie trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego oraz na rozwijanie lub wzmacnianie aktywności, w tym zawodowej oraz samodzielności życiowej;
- poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego, psychologicznego i rodzinnego, bez względu na posiadany dochód;
- schronienia w formie tymczasowego miejsca w noclegowni / schronisku;
- posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona;
- skierowania do mieszkania chronionego, celem uzyskania wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, rozwijania lub utrwalania samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia, itp.;
- skierowania do domu pomocy społecznej, jeśli wymaga opieki całodobowej.

Wsparcia w zakresie pomocy postpenitencjarnej udzielają również urzędy pracy. Podmioty te zajmują się wsparciem bezrobotnych, również tych po opuszczeniu jednostki penitencjarnej, głównie poprzez: organizację poradnictwa zawodowego (indywidualne rozmowy z doradcą zawodowym i pośrednikiem pracy), pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, organizację i finansowanie szkoleń i stażów. Ponadto oferują zasiłek dla bezrobotnych, jeśli zostały spełnione następujące kryteria:

- osoba była zatrudniona przez 365 dni w okresie 18 miesięcy poprzedzających osadzenie i otrzymywała wynagrodzenie za pracę nie niższe niż wynagrodzenie minimalne;
- w urzędzie pracy nie ma żadnych ofert pracy;
- osoba dokonała rejestracji w urzędzie pracy w ciągu 30 dni od zwolnienia z zakładu karnego<sup>16</sup>.

---

<sup>16</sup> K. Kucyper, *Instytucjonalne formy...*, op. cit., s. 58.

Duże możliwości stwarzają także prace interwencyjne, które mogą podjąć czasowo m.in. byli więźniowie. Uzyskane przez nich świadectwo pracy daje większą szansę na znalezienie stałego zatrudnienia<sup>17</sup>.

Pomoc w readaptacji osób opuszczających jednostki penitencjarne i wsparcie w powrocie do nowej rzeczywistości świadczą również inne podmioty, w tym organizacje pozarządowe, m.in.:

- Fundacja Pomost,
- Stowarzyszenie Resocjalizacji, Rehabilitacji i Pomocy Społecznej im. K. Ch. Kofoeda,
- Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat”,
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Wychodzącym na Wolność „Emaus”,
- Małopolskie Stowarzyszenie „Probacja”,
- Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie im. Św. Brata Alberta,
- Fundacja „Sławek”,
- Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka”<sup>18</sup>.

Zaprezentowane wyżej podmioty planują i świadczą pomoc według własnych wytycznych, w sposób niezależny. Niejednokrotnie podmioty te nie współpracują ze sobą, co doprowadza do sytuacji, w których byli osadzeni otrzymują pomoc na zasadach określonych w zakładach karnych, a następnie korzystają ze wszystkich innych dostępnych źródeł wsparcia. Pomoc taka może wówczas nie przynosić wymiernych korzyści i zaburzać motywację ww. osób. Bardzo ważna jest zatem odpowiednia koordynacja i monitoring działań wszystkich instytucji funkcjonujących w tym obszarze<sup>19</sup>.

Z praktyki funkcjonującego w Zabrzu od kilku lat systemu opracowanego przez Fundację Rozwoju KUL, a realizowanego przez Fundację POMOST i Miasto Zabrze, wynika, iż jego koordynacja winna spoczywać na ośrodku synchronizującym działania poszczególnych służb, instytucji i organizacji.

**Schemat 1.** Przykładowy schemat koordynacji działań poszczególnych służb, instytucji i organizacji zaangażowanych w system pomocy postpenitencjarnej.



Źródło: Fundacja POMOST z Zabrze.

<sup>17</sup> Ł. Kozera, *Pomoc postpenitencjarna...*, op. cit., s. 224.

<sup>18</sup> K. Kucyper, *Instytucjonalne formy...*, op. cit., s. 61.

<sup>19</sup> Ibidem, s. 62.

Fundacja POMOST z Zabrze sformułowała również szereg rekomendacji dotyczących pożądaných działań w tym obszarze:

1. Po etapie diagnozy potencjału readaptacyjnego, praca readaptacyjna winna koncentrować się na poprawie funkcjonowania w obszarach:
  - nawiązywania relacji (praca nad poprawą zdolności nawiązania konstruktywnych relacji), korekty utraconych, zerwanych lub zaburzonych więzi z rodziną, podjęciu lub odnowieniu ról rodzinnych i społecznych;
  - umiejętności rozwiązywania konfliktów (w związku z powtarzalnym wzorcem przemocowego wywierania wpływu, a także związanym z tym brakiem zdolności do utrzymania zatrudnienia);
  - funkcjonowania w środowisku (praca nad funkcjonowaniem poza otoczeniem sprzed skazania).
2. Konieczne jest utrwalanie umiejętności nabytych podczas treningu odbytego w ramach programu stacjonarnego.
3. Metodami najbardziej trafnie wspomagającymi readaptację społeczną w pracy z osobami uzależnionymi w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności są psychoedukacja i metoda redukcji szkód.

Niezbędne są szkolenia realizatorów pomocy i wsparcia readaptacyjnego. Przygotowanie do równoległej pracy z ekwiwżniami i rodzinami, diagnozowanie potencjału readaptacyjnego, oparcie warsztatów kompetencyjnych na metodach interaktywnych, wzmocnienie kompetencji zawodowych i interpersonalnych dla kadr pomocy i readaptacji.

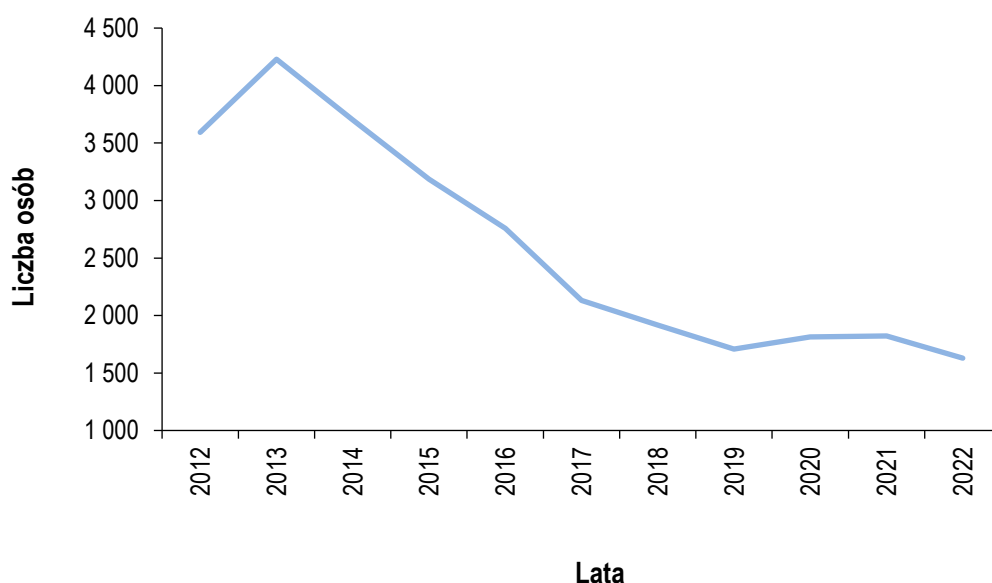
## 4. Skala objęcia pomocą społeczną byłych więźniów w województwie śląskim

W 2022 r. w województwie śląskim pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego objęto 1 098 rodzin liczących ogółem 1 629 osób.

Powyższy problem był jedną z najrzadszych (dziesiątą co do częstości) przyczyn udzielania pomocy społecznej. Jednak z uwagi na specyfikę sposobu sporządzania wywiadów środowiskowych, podczas których wskazuje się z reguły główne przyczyny przyznawania pomocy społecznej (tj. ubóstwo, długotrwałą lub ciężką chorobę, bezrobocie, niepełnosprawność itp.) z dużą dozą prawdopodobieństwa można założyć, że liczba osób opuszczających zakłady karne i inne jednostki penitencjarne korzystających z pomocy społecznej jest znacznie wyższa.

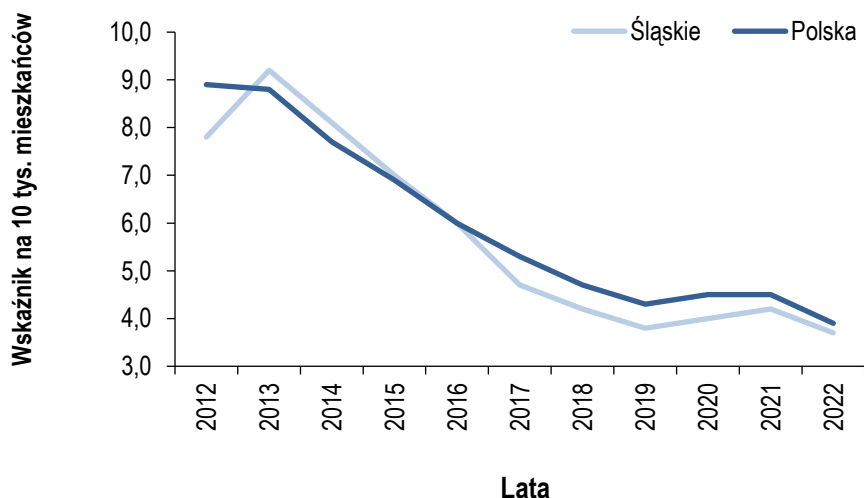
W województwie śląskim wsparciem z tego tytułu zostało objętych 1,1% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, natomiast w Polsce 0,8%. Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. ludności wyniósł w województwie śląskim 3,7 i był niższy od średniej dla kraju, która wynosiła 3,9. W województwie śląskim na przestrzeni lat 2012-2022 analizowany wskaźnik najwyższą wartość osiągnął w 2013 roku (9,2). Następnie aż do 2019 r. wykazywał tendencję malejącą, osiągając pod koniec tego okresu wartość 3,8. W latach 2020-2021 prezentowany wskaźnik wzrastał w sposób ograniczony, natomiast w 2022 r. uległ ponownemu spadkowi. W Polsce trend jest bardzo podobny.

**Wykres 2.** Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w województwie śląskim w latach 2012-2022.



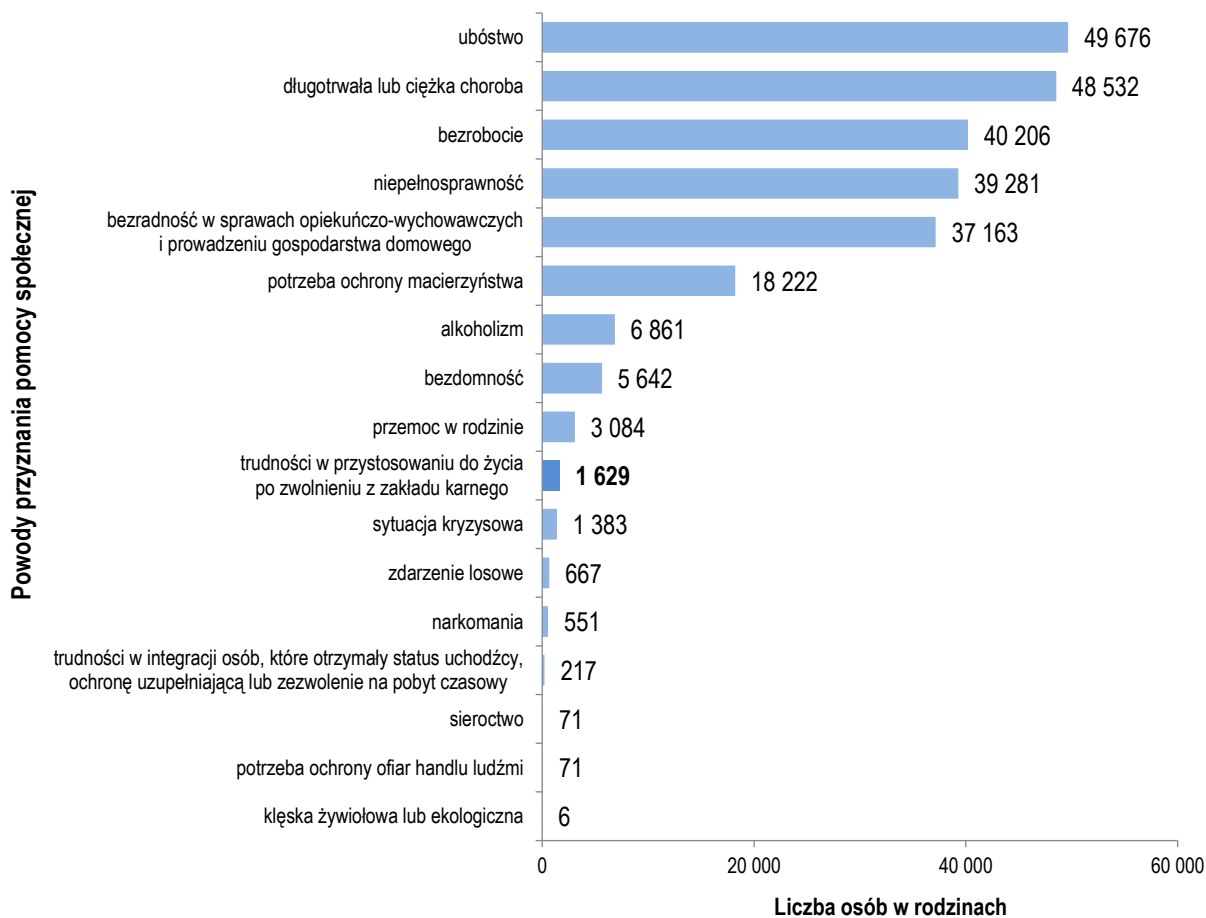
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 / MRPiPS-03 / MRiPS-03 za lata 2012-2022.

**Wykres 3.** Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców w latach 2012-2022.



Źródło:1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03 / MRPiPS-03 / MRiPS-03* za lata 2012-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

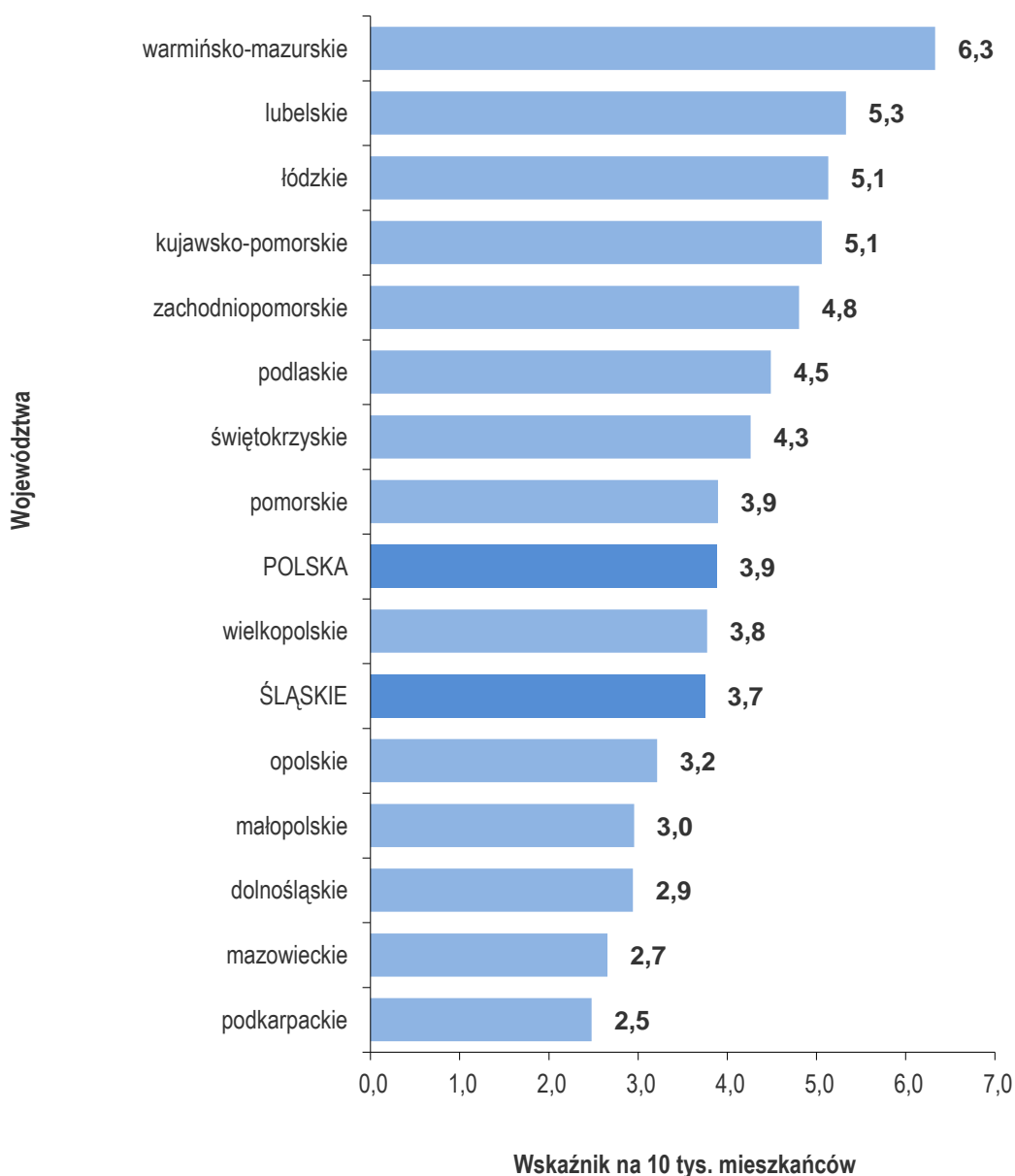
**Wykres 4.** Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy w województwie śląskim w 2022 roku.



Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022.

W 2022 r. najwyższym wskaźnikiem liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. ludności charakteryzowały się województwa: warmińsko-mazurskie (6,3), lubelskie (5,3) oraz łódzkie i kujawsko-pomorskie (po 5,1). Natomiast najniższe wartości prezentowanego wskaźnika uzyskały województwa: podkarpackie (2,5), mazowieckie (2,7) i dolnośląskie (2,9). Województwo śląskie z wartością wskaźnika nieco poniżej średniej dla Polski zajęło 10 miejsce wśród województw naszego kraju (śląskie – 3,7, Polska – 3,9).

**Wykres 5.** Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców w województwach w 2022 r.

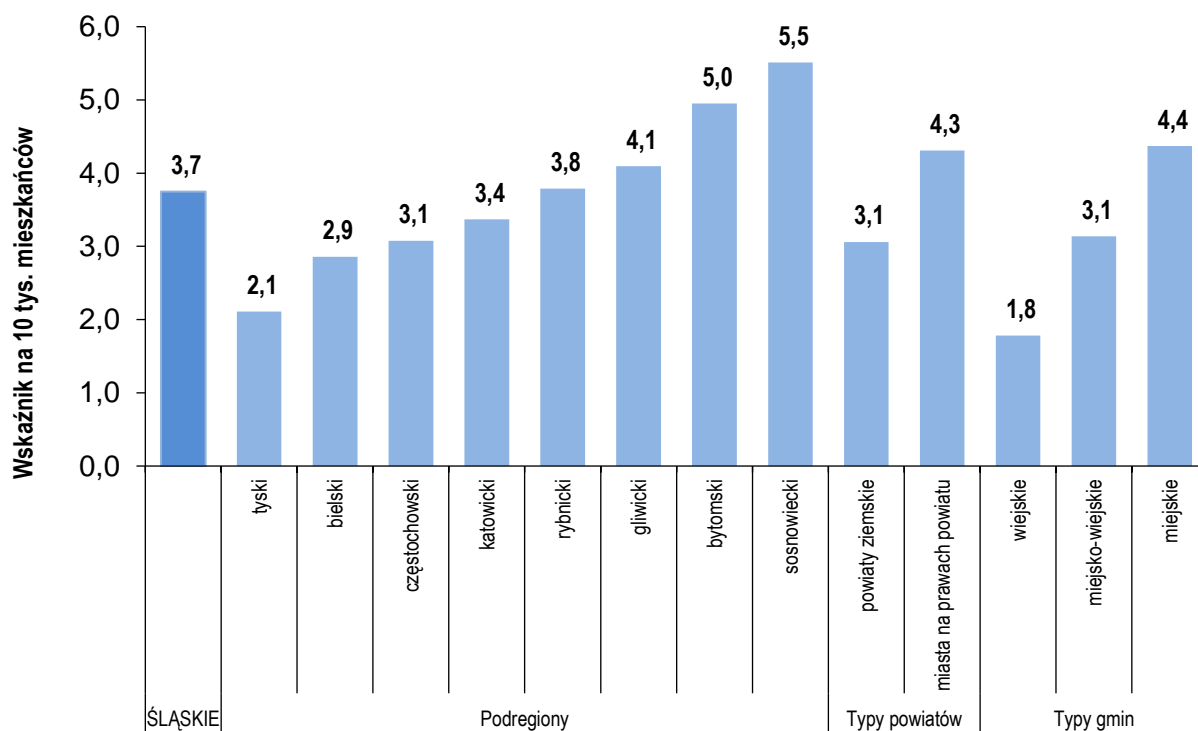


Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.



Spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem wskaźnika liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. ludności wyraźnie wyróżniły się: sosnowiecki (5,5), bytomski (5,0) oraz gliwicki (4,1). Jeśli chodzi o rodzaj powiatu, to daje się zauważyć wyższą jego wartość w miastach na prawach powiatu niż w powiatach ziemskich – odpowiednio 4,3 i 3,1. Analizowany wskaźnik najwyższą wartość osiągnął w gminach miejskich (4,4). Dla porównania w gminach miejsko-wiejskich było to 3,1, a w wiejskich 1,8. Wśród powiatów szczególnie pod tym względem wyróżniało się m. Świętochłowice (11,8), m. Sosnowiec (9,1) oraz m. Zabrze (8,4). Z kolei na poziomie gmin wyróżniającymi się jednostkami samorządu terytorialnego były: Poręba (14,7), Przysłów i Krzepice (po 14,0) oraz Świętochłowice (11,8).

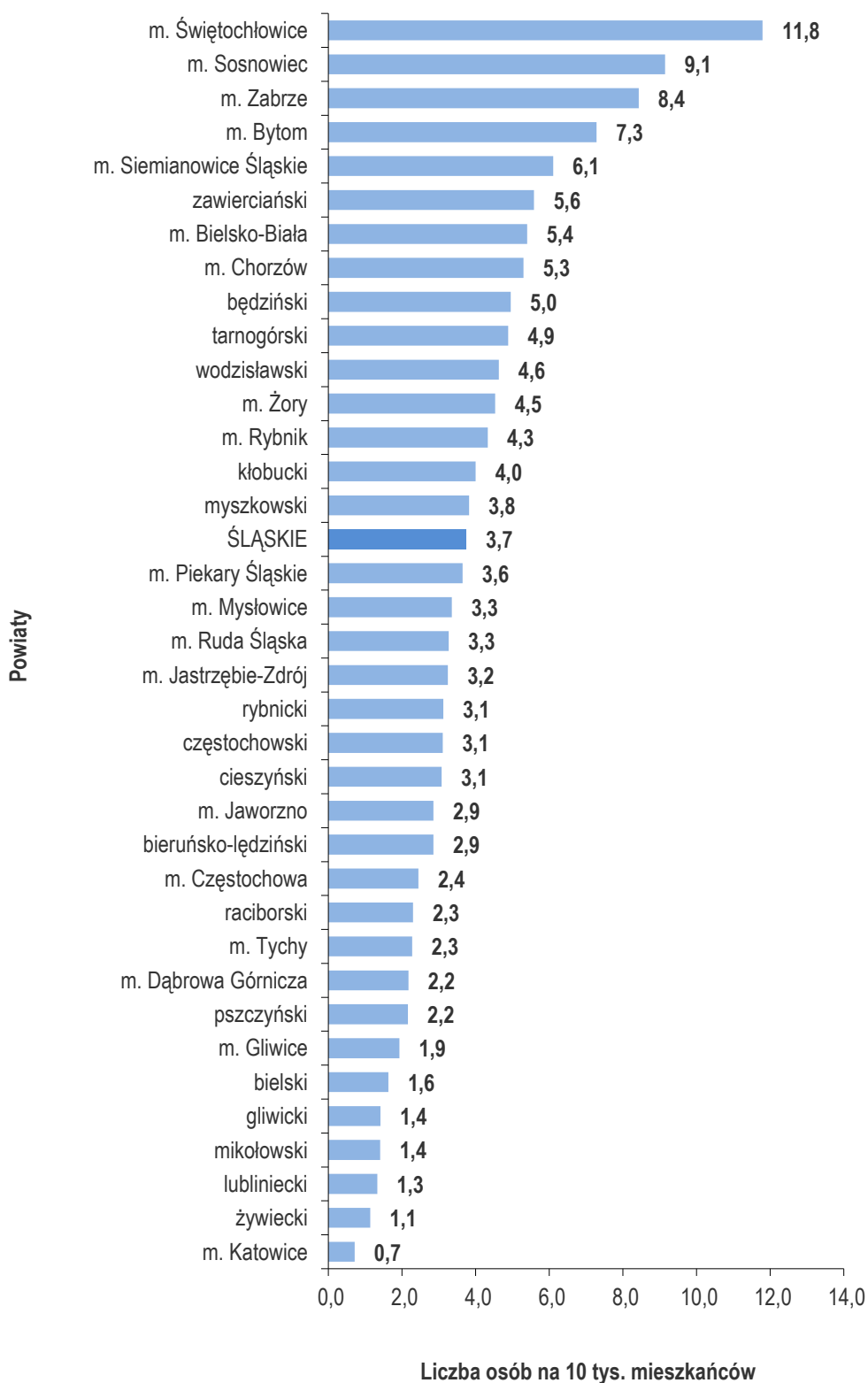
**Wykres 6.** Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim w 2022 r.



#### Terytoria województwa śląskiego

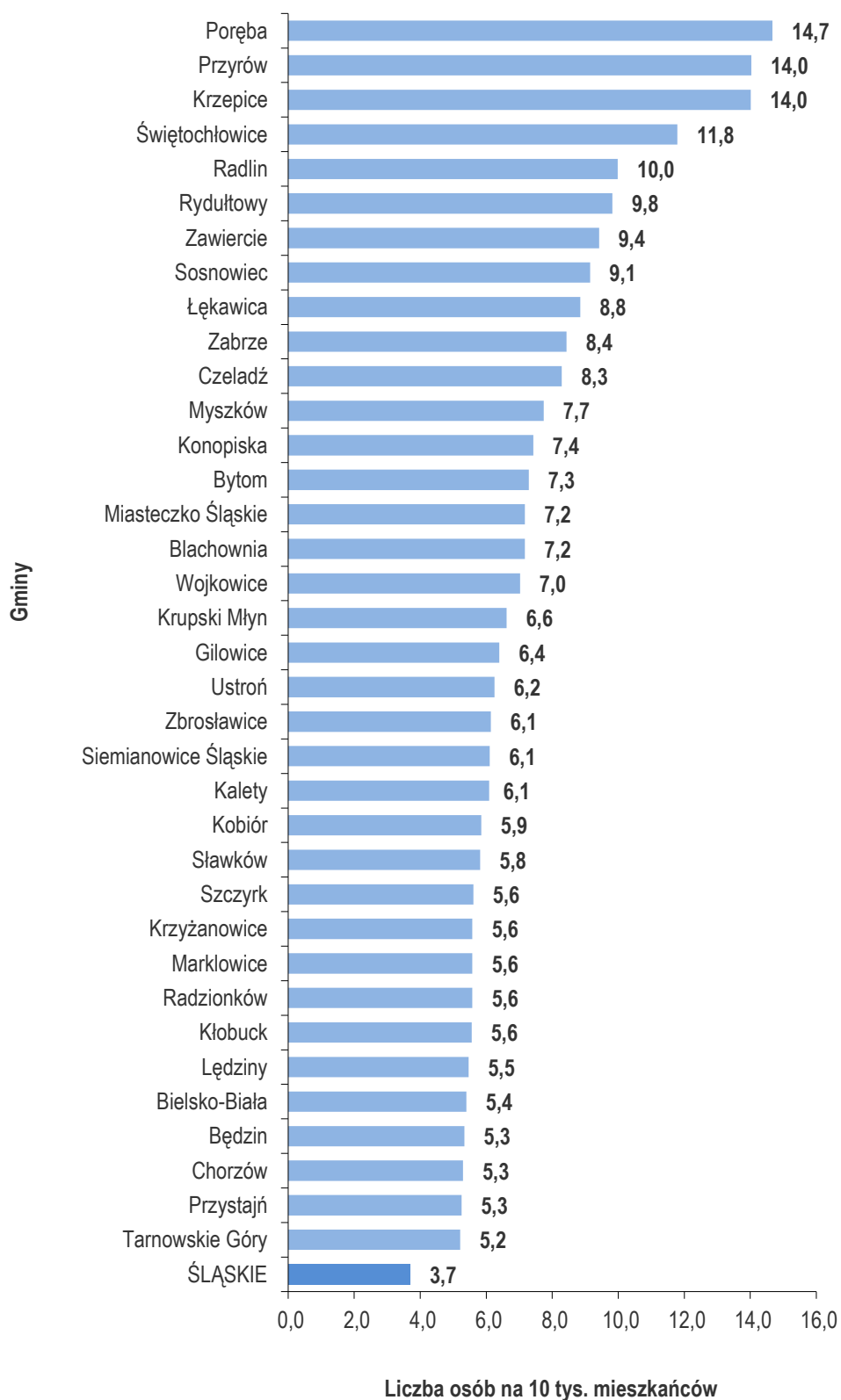
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-03 za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

**Wykres 7.** Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2022 roku.



Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-03 za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

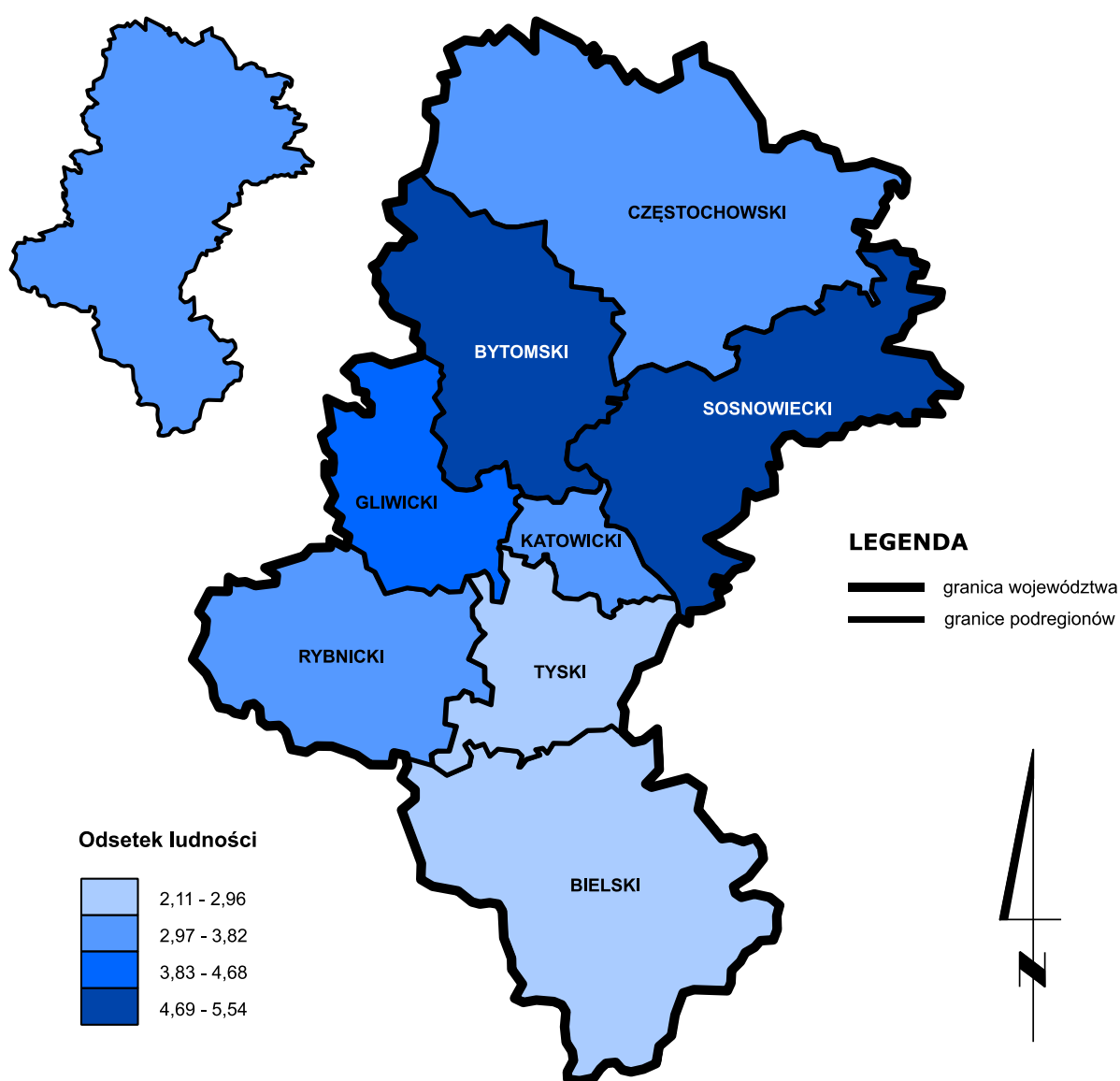
**Wykres 8.** Gminy o najwyższych wskaźnikach liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców gmin – województwo śląskie w 2022 roku.



Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

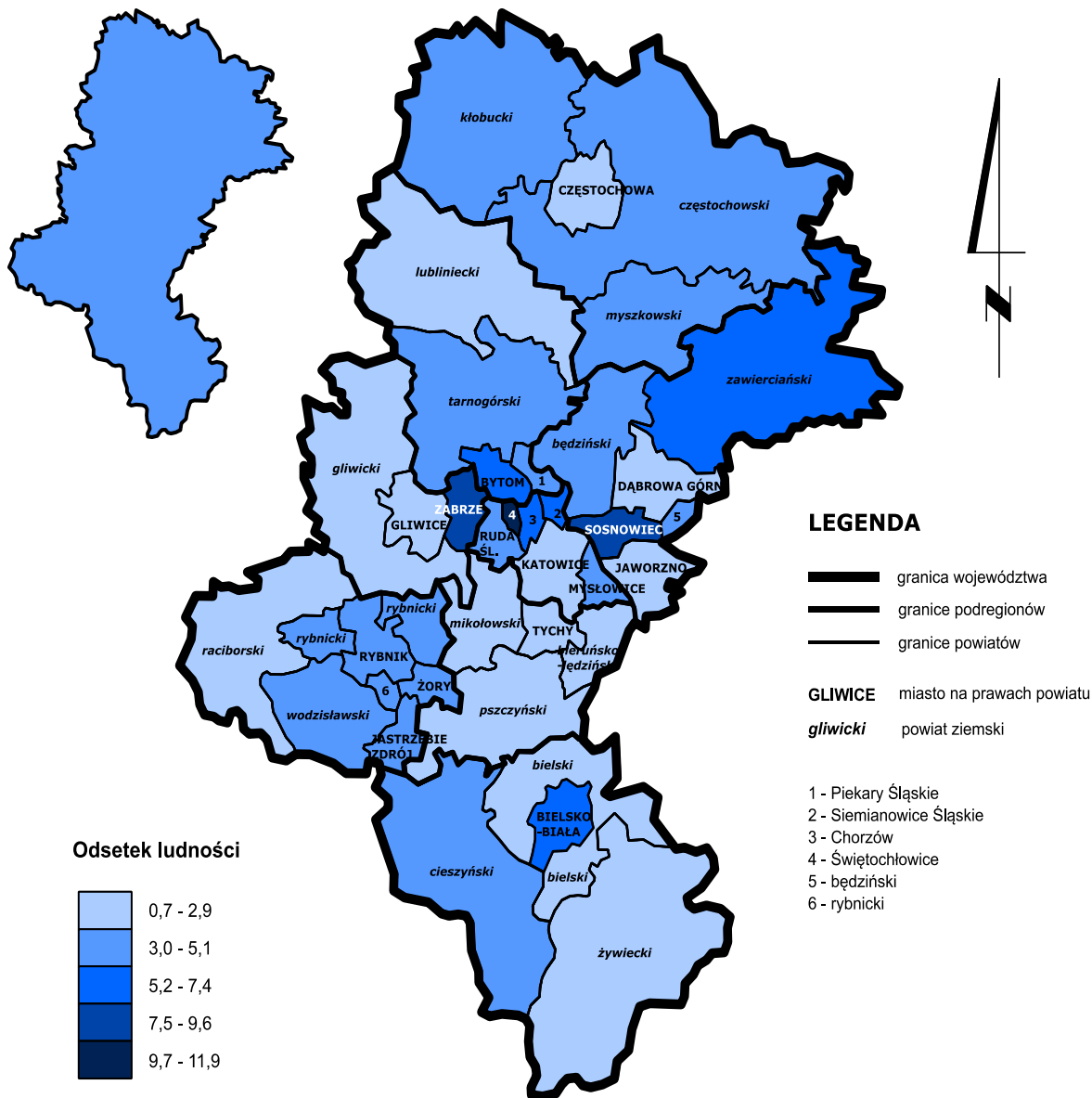
Poniższa mapa z podziałem województwa śląskiego na podregiony obrazuje duże przestrzenne zróżnicowanie poziomu wskaźnika liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Dokładniejsza analiza, uwzględniająca podział na powiaty, pokazuje, iż analizowany wskaźnik najwyższe wartości przyjmuje w centralnej części województwa, w: m. Świętochłowice, m. Sosnowiec oraz m. Zabrze, ale także w powiatach m. Bytom, m. Siemianowice Śląskie i m. Chorzów. Jeśli chodzi o inne części województwa, to jego wysokie wartości zanotowano również w powiecie zawierciańskim i w m. Bielsko-Biała.

**Mapa 1.** Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców w podregionach województwa śląskiego w 2022 r.



Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

**Mapa 2.** Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na 10 tys. mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2022 roku.



Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-03 za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

## 5. Podsumowanie

Odpowiednio świadczona pomoc postpenitencjarna jest bardzo ważnym elementem profilaktyki społecznej, gdyż zapobiega wykluczeniu i marginalizacji, a także powrotowi osób opuszczających jednostki penitencjarne na drogę przestępstwa.

Niestety byli więźniowie z uwagi na deprivację społeczną przejawiają trudności w odbudowywaniu swoich relacji z rodziną, poszukiwaniu pracy, nowego miejsca zamieszkania oraz w organizacji środków na zaspokojenie potrzeb socjalno-bytowych. W dużej mierze są wówczas narażeni na bezrobocie, ubóstwo, bezdomność i podjęcie nieracjonalnej decyzji o powrocie do jednostki penitencjarnej, celem „poprawy” własnej sytuacji bytowej.

Aby jednak ułatwić ww. grupie osób readaptację społeczno-zawodową oraz wesprzeć ich w pokonywaniu trudności związanych z powrotem do nowej rzeczywistości z pomocą przychodzą im odpowiednie podmioty oferujące pomoc postpenitencjarną. Jest ona zapoczątkowana już w zakładzie karnym, a następnie kontynuowana m.in. przez kuratorów sądowych, ośrodki pomocy społecznej, urzędy pracy, organizacje pozarządowe itp. Okazuje się, że w ramach pomocy postpenitencjarnej bardzo ważna jest odpowiednia koordynacja i monitoring działań wszystkich instytucji funkcjonujących w tym obszarze, gdyż ich brak skutkuje nieracjonalnością i powielaniem podejmowanych działań.

W województwie śląskim w 2022 r. pomocą społeczną z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego objętych było 1 098 rodzin liczących ogółem 1 629 osób. Wsparcia w tym zakresie, w odniesieniu do liczby mieszkańców, udzielano w województwie śląskim nieco rzadziej niż na terenie całego kraju. W rankingu województw, śląskie zajęło 10 pozycję. Najczęściej pomoc z uwagi na trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, w odniesieniu do liczby mieszkańców, świadczono w województwie warmińsko-mazurskim, a najrzadziej w województwie podkarpackim. Na terenie województwa śląskiego ww. wskaźnik był najwyższy w podregionach: sosnowieckim, bytomskim i gliwickim, w miastach na prawach powiatu i w gminach miejskich. Jeśli chodzi o poszczególne powiaty, najwyższe jego wartości zanotowano w: m. Świętochłowice, m. Sosnowiec oraz m. Zabrze. Z kolei na poziomie gmin najwyższe wartości ww. wskaźnik przyjął w: Porębie, Przyrowie i Krzepicach oraz w Świętochłowicach.